

THỰC TRẠNG VÀ GIÁ TRỊ LỊCH SỬ, VĂN HÓA CỦA CÁC NGÔI NHÀ GỖ CỔ TẠI XÃ HÙNG LÔ, THÀNH PHỐ VIỆT TRÌ, TỈNH PHÚ THỌ

Nguyễn Văn Ván^{1*}

¹Ban Tổ chức Tỉnh ủy Phú Thọ

Ngày nhận bài: 13/01/2020; Ngày chỉnh sửa: 17/02/2020; Ngày duyệt đăng: 21/02/2020

Tóm tắt

Hiện nay, làng cổ Hùng Lô, thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ có khoảng 50 ngôi nhà gỗ cổ, có niên đại khoảng trên 100 năm, mang đậm nét kiến trúc truyền thống của làng cổ Việt Nam. Các ngôi nhà được thiết kế bằng nguyên liệu có sẵn trong tự nhiên (chủ yếu là gỗ), hầu hết được chạm khắc những biểu tượng lân, ly, quy, phượng, tùng, trúc, cúc, mai. Trải qua thời gian hàng trăm năm, nhưng các ngôi nhà vẫn còn vững chãi, có thể khai thác các giá trị lịch sử, kiến trúc, văn hóa phục vụ phát triển du lịch của địa phương. Đó là hệ thống các giá trị: Giá trị lịch sử, kiến trúc; Giá trị cư trú; Giá trị truyền thống, nhân văn; Giá trị kinh tế; Giá trị văn hóa, tâm linh; Giá trị trong quan hệ cộng đồng, làng xóm; Giá trị phát triển du lịch cộng đồng v.v..

Từ khóa: Du lịch, nhà gỗ.

1. Đặt vấn đề

Nhận thức rõ vai trò quan trọng của văn hóa, trong quá trình lãnh đạo cách mạng, Đảng ta đã đề ra đường lối, chủ trương, chính sách về văn hóa, được thể hiện thông qua các chỉ thị, nghị quyết nhằm “Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc” [1]. Nghị quyết Đại hội Đảng bộ tỉnh Phú Thọ nhiệm kỳ 2015-2020 xác định: Thực hiện hiệu quả khâu đột phá về phát triển du lịch, trong đó tập trung thu hút đầu tư hạ tầng dịch vụ, du lịch. Thành phố Việt Trì đã đề ra mục tiêu: Khâu đột phá là phát triển du lịch, trọng tâm là tiếp tục quảng bá sản phẩm du lịch City tour trong Thành phố gắn với các hoạt động lễ hội, các di sản văn hóa trên địa

bàn, hướng tới xây dựng Thành phố Việt Trì trở thành “Trung tâm lễ hội về với cội nguồn của dân tộc Việt Nam”.

Lịch sử Đảng bộ xã Hùng Lô đã ghi lại quá trình phát triển kinh tế - xã hội và định cư lâu dài của cư dân. Do có lợi thế ở ven sông Lô, nên Hùng Lô đã trở thành nơi buôn bán sầm uất, trên bến, dưới thuyền. Nhiều thế hệ người dân Hùng Lô đã gắn bó với chợ Xóm. Chợ ra đời từ rất sớm ngay ven bờ sông Lô, là nơi giao lưu, trao đổi kinh tế, hàng hoá giữa miền xuôi, miền ngược. Ngay từ thời Lý, bến chợ Xóm lớn đã tập nập, đông vui như bến chợ lớn khác dọc sông Thanh Giang (sông Lô) như Trảng Sào, bến

*Email: chiensu.sophutho@gmail.com

Dốc, Tam Sơn, (bến Then), bến Góm... Sang thế kỷ XV (thời Hậu Lê) lịch sử còn ghi: sau chiến tranh chống quân Minh xâm lược, việc phục hồi kinh tế sầm uất nhất trong vùng là Kẻ Sủ (Lâu Thượng) và Kẻ Xóm [2].

Làng cổ Hùng Lô ngày nay còn lưu giữ được nhiều nét văn hóa truyền thống độc đáo. Bên cạnh nhiều phong tục tập quán đặc sắc, thì những nếp nhà gỗ cổ đã trải qua bao thế hệ có giá trị lịch sử và văn hóa lâu đời cần được nghiên cứu, phục vụ cho phát triển du lịch. Hiện nay, làng cổ Hùng Lô có khoảng 50 ngôi nhà gỗ cổ, có niên đại hàng trăm năm tuổi. Nhà gỗ cổ Hùng Lô cũng mang những nét kiến trúc nhà ở truyền thống của người Việt vùng Bắc Bộ, vẫn còn lưu giữ được gần như nguyên vẹn những giá trị kiến trúc, chạm trổ khéo léo và tinh tế.

Hệ thống kiến trúc, cùng với nhiều đồ dùng trong nhà thực sự đã trở thành bảo tàng sống của các gia đình, dòng họ. Những ngôi nhà gỗ cổ đã phần nào phản ánh đời sống kinh tế xã hội cách đây hàng thế kỷ; quy mô, kiến trúc, vật liệu và điêu khắc trong từng ngôi nhà gỗ cổ cũng phản ánh phần nào sự sung túc, quyền uy của các gia đình thời kỳ đó. Vì vậy, trong không gian làng cổ Hùng Lô thì nhà gỗ cổ là một điểm nhấn, có thể khai thác để phát triển du lịch về nguồn của thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ.

Tuy nhiên, trước sự phát triển của khoa học và công nghệ, sự phát triển của kiến trúc hiện đại, quá trình đô thị hóa nhanh, trải qua hàng thế kỷ... thì những ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô đang đứng trước nguy cơ xuống cấp trầm trọng, một số gia đình tự tu sửa nên đã có một số thay đổi về vật liệu, kiến trúc, nghệ thuật... ảnh hưởng

đến giá trị lịch sử, văn hóa vốn có của các ngôi nhà gỗ cổ. Hơn nữa, không có tư liệu ghi chép chính xác nào về hiện trạng và giá trị của các ngôi nhà gỗ cổ; nhân chứng lịch sử, chủ nhân của các ngôi nhà đã qua đời hoặc già, yếu, thế hệ sau không để ý về lịch sử và giá trị các ngôi nhà.

Đến nay, chưa có một nghiên cứu cụ thể nào về hiện trạng, giá trị của các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô để đề xuất giải pháp bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị của các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô, thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ phục vụ phát triển du lịch. Do vậy, nhóm nghiên cứu đã xây dựng kế hoạch khảo sát, đánh giá thực trạng và các giá trị của những ngôi nhà gỗ cổ xã Hùng Lô.

2. Phương pháp nghiên cứu

Để tập trung nghiên cứu thực trạng và giá trị lịch sử, văn hóa của các ngôi nhà gỗ cổ tại xã Hùng Lô, thành phố Việt Trì, tỉnh Phú Thọ, chúng tôi sử dụng các phương pháp nghiên cứu lý luận (Nghiên cứu những vấn đề lý luận từ các văn kiện của Đảng, Nhà nước, các tài liệu về di sản văn hóa v.v..) để làm sáng tỏ vấn đề về sự cần thiết phải bảo tồn, phát huy giá trị của các nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô - Thành phố Việt Trì [3-9].

Tác giả sử dụng phương pháp điều tra xã hội, phỏng vấn nhân chứng nhằm thu thập thông tin, phân tích, đánh giá về thực trạng và các giá trị lịch sử, văn hóa, kiến trúc của các ngôi nhà gỗ cổ xã Hùng Lô. Ngoài ra, tác giả cũng áp dụng phương pháp chuyên gia (Mời các chuyên gia dịch các bức hoành phi, câu đối, xác định niên đại các ngôi nhà gỗ cổ) phục vụ cho công tác nghiên cứu v.v..

3. Kết quả nghiên cứu và thảo luận

3.1. Thực trạng các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô, thành phố Việt Trì

Hiện nay, làng cổ Hùng Lô có khoảng 50 ngôi nhà gỗ cổ, có niên đại hàng trăm năm tuổi. Hầu hết các ngôi nhà được sử dụng làm

nhà ở, một số nhà làm nơi thờ tự; trong nhà có nhiều đồ đạc từ thế hệ trước để lại, đa số các ngôi nhà có treo các bức hoành phi, câu đối (Bảng 1). Đây thực sự là những tác phẩm điêu khắc đặc sắc được tạo nên từ bàn tay những người thợ tài hoa.

Bảng 1. Thực trạng các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô

Số lượng nhà	Thực trạng			Hoành phi, câu đối		Tình hình sử dụng	
	Cơ bản còn nguyên vẹn	Sửa chữa một số bộ phận	Sửa chữa đa phần	Có	Không	Nhà ở	Thờ tự
50	25	21	4	34	16	47	3

Các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô được xây dựng trong bối cảnh lịch sử, không gian, thời gian cùng với những kết cấu đặc trưng và trang trí trong và ngoài thể hiện rõ những giá trị lịch sử, văn hóa vùng Bắc Bộ và mang những nét đặc trưng của làng cổ Hùng Lô (về không gian, hướng nhà, vật liệu làm nhà, kết cấu kiến trúc, trang trí trong nhà...):

- Không gian: Một trong những đặc điểm của nhà gỗ cổ Hùng Lô là sự tồn tại của không gian chuyển tiếp với vai trò liên kết không gian trong nhà với không gian sân vườn qua hệ thống cửa mở rộng ở trước các gian chính. Từ điểm nhìn thích ứng khí hậu, cách tổ chức này là hoàn toàn hợp lý vì nó cho phép hòa đồng giữa không gian bên trong và bên ngoài để có thể sử dụng một cách tổng hợp mà không bị ảnh hưởng bởi sự khắc nghiệt của thời tiết (nắng xiên, bức xạ nhiệt, mưa hắt).

Ngôi nhà cổ truyền có cấu trúc không gian mở, được tổ chức theo nguyên tắc hạn chế sự ngăn chia, trừ hai chái (đĩ đòi hỏi sự kín đáo (phòng ngủ của phụ nữ, kho...), các không

gian còn lại là không gian mở, không hoặc ít bị ngăn cản về mặt thị giác. Bếp, kho, chuồng trại vẫn là những công trình tách riêng so với nhà chính, nhưng những căn nhà bếp, nhà vệ sinh hầu như được phá đi xây mới. Vườn phía trước được dùng để trồng cây cảnh, hoặc trồng rau, có treo cây cảnh treo ở trước cổng tạo cho ngôi nhà vẻ thanh thoát. Ngoài ra, Hùng Lô vốn là một làng nghề thủ công truyền thống (làm mỳ gạo) nên những diện tích trống trong khu nhà đều được tận dụng để làm nơi sản xuất mỳ.

- Vật liệu làm nhà: Chất liệu dựng nhà ở Hùng Lô chủ yếu là gỗ tự nhiên, mỗi ngôi nhà được làm từ nhiều loại gỗ (Đinh, lim, sến, táu, mít, xoan, rằn rằn, lát...) vì gỗ có độ bền, chắc, dẻo dai, chịu lực, dễ chạm khắc những họa tiết, hoa văn tinh tế, mát về mùa hè, ấm về mùa đông, với phong cách cổ điển, sang trọng; các nguyên liệu khác là tre, hóp, vầu, diến, nứa... có kết hợp với đất nung, đá ong, gạch, vôi, cát... Trong đó, gỗ chủ yếu sử dụng làm bộ khung, sườn chịu lực với hệ thống cột vì, kèo, xà truyền lực toàn bộ mái và liên kết bằng

mộng. Để tránh mỗi một phá hoại, chân cột gỗ thường được kê bằng đá tảng đã qua chế tác hình vuông hoặc hình tròn.

Mái nhà thường đưa ra nhiều để hút nước ra xa, đồng thời để bảo vệ chân cột và che bộ khung nhà bằng gỗ tránh ẩm ướt, kéo dài tuổi thọ của ngôi nhà. Gạch thường được dùng để xây trụ cột lát sân. Gạch ốp ngoài dùng để trang trí mặt tường. Ngói là loại vật liệu đất nung chuyên để lợp mái chống mưa thấm dột, che nắng nóng. Các loại ngói thường được dùng chủ yếu là ngói âm dương (vẩy cá).

- Hướng nhà: Nhà ở dân gian nông thôn Việt Nam chịu nhiều ảnh hưởng của tư tưởng triết học Khổng Lão, Phật giáo. Vì vậy, ở Hùng Lô cũng không ngoại lệ, xuất hiện các tục lệ trong xây dựng như lựa chọn đất đai, định hướng nhà. Các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô cơ bản theo hướng Đông Nam, Đông, Nam, Tây Nam, chủ yếu là hướng Đông Nam và Tây Nam... hướng có mặt trời chiếu vào và thông thoáng.

- Kết cấu: Hầu hết các ngôi nhà gỗ cổ ở làng cổ Hùng Lô được thiết kế theo kết cấu chông rường 6 hàng chân (một số nhà chôn hàng cột hiên, bẩy hiên sau gác lên tường hậu), kết cấu là khung gỗ, tường sau bằng gạch, xung quanh nhà lợp gỗ kín chịu lực với vì kèo gỗ. Bộ vì kèo là bộ phận quan trọng nhất trong việc xây dựng nhà gỗ ở Hùng Lô, là bộ khung đỡ toàn bộ ngôi nhà, tường nhà không có tác dụng gia cố mà chỉ có tác dụng che kín những khoảng trống giữa các cột. Bộ vì, kèo, bẩy, kê... mang một phong cách kiến trúc tiêu biểu và đặc trưng riêng theo chức sắc, điều kiện kinh tế của mỗi gia đình thời đó. Vì kèo, kê và bẩy là kiểu liên kết các thành phần cấu kiện ở trong nhà và

hiên, hành lang gọi là chông rường, kê ngòi, bẩy hiên, kê hiên, được đục lõng, chạm khắc những hoa văn, họa tiết tinh xảo, có tính thẩm mỹ cao.

Kết cấu quan trọng của nhà gỗ cổ ở Hùng Lô là hệ thống cột (cột cái, cột quân, cột hành, cột hiên...), cột là một cây gỗ thẳng, chắc (thường 4 cột giữa nhà - tứ trụ được làm bằng 4 loại gỗ quý khác nhau), kèo (kê, bẩy, con chông) và các loại xà (xà ngang, xà dọc, xà ngưỡng...), hoành (đòn tay) làm bằng gỗ, rui mè cơ bản bằng gỗ (một số nhà làm bằng tre, hóp, vầu, diến...).

- Trang trí trong và ngoài nhà: Nhà gỗ ở Hùng Lô có hình thức bên ngoài khá giống nhau, các hoa văn trang trí thể hiện sự hài hòa giữa kiến trúc và phong cảnh thiên nhiên, các họa tiết đẹp mà mộc mạc, giản dị (nhiều nhà trang trí hoa văn khá giống nhau). Trang trí chủ yếu tập trung bên trong nhà và không gian hiên, nhất là trên các cấu kiện của bộ vì nóc và vì nách ở các gian chính của ngôi nhà, mà chủ yếu là: Tứ quý (Tùng, cúc, trúc, mai) hoa lá... được trạm trổ, điêu khắc rất tinh tế, khéo léo qua những họa tiết nhỏ trên con chông, kê, bẩy, xà... do địa vị xã hội, điều kiện kinh tế của chủ nhân của ngôi nhà chi phối rõ kiến trúc, hoa văn, uy nghi và giá trị của ngôi nhà (phản ánh rõ đời sống vật chất sung túc, chịu chơi của gia chủ lúc bấy giờ).

- Niên đại của các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô: Các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô có niên đại khoảng trên dưới 100 năm tuổi. Điều khó khăn là hầu hết không ai nhớ chính xác ngôi nhà được làm từ năm nào, chỉ là khoảng thời gian, tính theo đời (thế hệ sinh sống). Tuy nhiên, trong quá trình nghiên cứu chúng tôi đã xác định được niên đại tương đối chính

xác của nhiều ngôi nhà dự vào: Thời gian chi tiết khắc trên thượng lương, câu đầu, hoặc qua các bức hoành phi, câu đối về năm khởi dựng, năm trùng tu; kiểu văn tự trên hoành phi, câu đối; lối kiến trúc, hoa văn khắc trên kẻ hiên, kẻ, xà... cho thấy niên đại chủ yếu của những ngôi nhà gỗ cổ được xây dựng vào cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX.

3.2. Giá trị lịch sử, kiến trúc, văn hóa của nhà gỗ cổ ở Hùng Lô

Nhà gỗ cổ làng cổ Hùng Lô lưu giữ những giá trị lịch sử, kiến trúc, văn hóa đa dạng và độc đáo:

- Giá trị lịch sử, kiến trúc: Những ngôi nhà gỗ cổ được xây dựng trong thời kỳ xã hội phong kiến Việt Nam (cuối Triều đại Nhà Nguyễn) và trong quá trình xâm lược, đô hộ của thực dân Pháp. Điều đó phản ánh một thời kỳ lịch sử đặc trưng của làng xã Việt Nam với các quan hệ xã hội phức tạp, phân chia giai cấp (Địa chủ phong kiến, bộ máy chính quyền địa phương với các chức sắc: Địa chủ, Chánh Tổng, Lý Trưởng, Phó lý, quản xã...). Địa vị xã hội ấy đã phản ánh hình dáng, kết cấu và giá trị của các ngôi nhà gỗ cổ. Hầu hết các ngôi nhà có kết cấu 3 gian 2 chái (hoặc 2 dĩ) cân đối. Trên những chông bôn, kẻ, bẩy, câu đầu của những ngôi nhà gỗ này đều được chạm khắc những biểu tượng tứ linh và tùng, cúc, trúc, mai (tượng trưng bốn mùa xuân, hạ, thu, đông).

Trong mỗi ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô đều có cây sào nhà gác trên xà thượng gian giữa. Kích thước cụ thể các cấu kiện, các chi tiết cấu tạo thể hiện qua Thước tầm (Sào nhà), nó như bản vẽ thiết kế của ngôi nhà. Hệ thống kết cấu khung cột, vì kèo và các loại xà dù là bằng tre hay bằng gỗ cũng cần thiết có sự quy định thống nhất về kích thước.

Cách tính tỷ lệ giữa các bộ phận trong một bộ vì kèo có một sự thống nhất tương đối, giữa các địa phương và các hiệp thợ có sự biến đổi chút ít (Thậm chí, mỗi đoàn thợ có cách quy ước riêng, nếu không được truyền lại thì người sau khó có thể đọc được kích thước trên sào nhà). Các vì được lắp dựng với hình dạng các cột phải theo nguyên tắc “Thượng thu hạ thách”, nên kích thước các khoảng nằm ở các mức cao của xà lòng, xà nách. Thế đứng choãi “Thượng thu hạ thách” là thế đứng vững của công trình mà người xưa đã lựa chọn.

- Giá trị cư trú: Có “an cư” mới “lập nghiệp”, dựng được cho mình một “nơi chốn đi về” mỗi ngày, thì đó là một thành công trong cuộc đời mỗi con người. Những ngôi nhà gỗ ở làng cổ Hùng Lô được xây dựng lên đều có một mục đích chung nhất là đáp ứng nhu cầu cư trú, để có một nơi nghỉ ngơi, trú mưa, nắng. Trong mỗi ngôi nhà là một gia đình sinh sống, có thể qua nhiều thế hệ. Ngôi nhà của họ rất bình dị, có sân vườn, hàng rào bao quanh. Ngôi nhà thể hiện rõ nguyên tắc tổ chức “không gian sinh hoạt gia đình”. Từ cách sắp xếp không gian ở chính phụ, tổ chức sân vườn ở cổng ngõ thể hiện sự quan tâm tới chức năng của ngôi nhà đối với đời sống của con người. Hầu hết các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô hai gian bên cạnh thường đặt giường nằm, gian buồng là của bố mẹ hoặc nếu các con trưởng thành thì con gái, con trai. Ngôi nhà là nơi mang lại hạnh phúc cho họ, có ngôi nhà ở cố định được đặt lên đầu tiên, có nơi cư trú ổn định họ mới tập trung để sản xuất và làm giàu cho gia đình được. Sự hòa hợp gắn bó giữa ngôi nhà với con người và với địa bàn cư trú trong kiến trúc truyền thống cũng góp phần biểu hiện cho mối quan hệ thống nhất giữa con người với thiên nhiên, và rộng hơn nữa là với vũ trụ.

- Giá trị truyền thống và tâm linh:

Hầu hết các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô được treo các bức hoành phi, câu đối. Treo hoành phi, câu đối trong nhà là nét đẹp truyền thống lâu đời của cha ông ta. Hoành phi, câu đối đi cùng với một diềm trang trí kết nối giữa hai cây cột ở gian giữa ngôi nhà gỗ cổ. Nhà nào giàu có thì thường sơn son thếp vàng, nếu không đủ điều kiện thì thếp bạc, nghèo hơn nữa thì cũng nhờ thầy đồ viết cho mấy chữ, kính cẩn treo trên bàn thờ để tỏ lòng thành với ông bà, tổ tiên.

Hầu hết nội dung chữ viết trên hoành phi, câu đối trong các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô đều mang ý nghĩa tỏ lòng tôn kính của con cháu đối với tổ tiên, ca tụng công đức của gia tộc, tổ tiên; ghi lại những lời răn dạy con cháu, hoặc thể hiện ước nguyện cầu mong sự bình an, thái bình, thịnh vượng; hoặc ghi lại một số thông tin về gia tộc, khởi dựng, trùng tu của ngôi nhà... Được treo ở nơi tôn nghiêm, hoành phi, câu đối luôn đi đồng bộ và là một chỉnh thể trong lối chơi chữ được nhiều người ưa chuộng. Hoành phi, câu đối vừa mang tính chất nghi lễ, vừa có giá trị về nghệ thuật và thể hiện chất chơi, sự phong lưu của người dân Hùng Lô. Một số ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô được trùng tu, sửa chữa nhưng vẫn lưu lại các bức hoành phi, câu đối, với ý nghĩa góp phần làm trang trọng hơn không gian của ngôi nhà và để giáo dục truyền thống cho con cháu.

Ngôi nhà là nơi thờ tự, thể hiện tâm linh của người dân Hùng Lô. Người Việt nói chung, người dân Hùng Lô nói riêng vốn có lối sống trọng tình nghĩa, thiên về đời sống nội tâm luôn tưởng nhớ về tổ tiên, cha ông, về những công lao mà thế hệ trước để lại, thể hiện lòng biết ơn, tri ân và luôn nhớ về tổ tiên. Với tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên đã thấm

sâu vào trong lòng mỗi người dân Hùng Lô, do vậy trong mỗi ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô luôn luôn có một nơi để đặt bàn thờ. Vị trí bàn thờ tổ tiên luôn luôn được dành cho vị trí trang trọng, nghiêm trang nhất trong ngôi nhà và hầu như không thay đổi theo thời gian đó là gian chính giữa nhà.

- Giá trị kinh tế và du lịch cộng đồng: Nhà ở của người Việt thường làm nhiều gian, bên cạnh việc đáp ứng nhu cầu cư trú thì còn đảm bảo được mục đích kinh tế của họ. Do vậy, trong mỗi ngôi nhà thường có một gian để dùng để chứa thóc, các sản phẩm nông nghiệp khác. Hiên nhà không chỉ được sử dụng để che mưa nắng mà còn được tận dụng để làm nơi phơi đồ, hứng nước mưa và là nơi để sản xuất những sản phẩm thủ công, phơi mỳ. Sân nhà là nơi để phơi thóc lúa và các sản phẩm khác. Vườn được tận dụng tới tối đa, vườn vừa trồng cây ăn quả, vừa có thể trồng rau hoặc gia đình nào có vườn rộng thì có thể trồng tre hoặc xoan và cây cảnh.

- Giá trị phát triển du lịch cộng đồng: Trong chương trình du lịch (City tour Việt Trì), Hùng Lô là điểm đến hấp dẫn của khách du lịch. Nằm trong chuỗi tham quan du lịch cùng với Đình Hùng Lô, nghe hát Xoan, làng nghề làm mỳ, làm bánh chưng, bánh đa v.v... thì những ngôi nhà gỗ cổ đã được các gia đình phối hợp với công chức văn hóa địa phương, các tour du lịch đưa khách đến thăm quan. Du khách rất bất ngờ về những ngôi nhà gỗ cổ, thể hiện những giá trị lịch sử, văn hóa của một làng quê gắn với những điều kiện lịch sử, văn hóa cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX. Nhiều đoàn khách nội địa và đoàn khách nước ngoài (Anh, Pháp, Nhật Bản, Hàn Quốc, Australia, Mỹ...). Tuy nhiên, do chưa có điều kiện quy hoạch các ngôi nhà gỗ cổ để phục vụ phát triển du lịch, nên địa

phương mới chỉ đưa khách đến một số nhà ở trung tâm (quanh Đình Hùng Lô).

- Giá trị trong quan hệ cộng đồng, làng xóm : Ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô có một giá trị khác đó là nơi giao tiếp, tâm giao của chủ nhà với bạn bè, làng xóm. Điều đó phản ánh rõ nét đời sống văn hóa, sinh hoạt cộng đồng cách đây hàng thế kỷ được lưu truyền. Gian giữa không chỉ là nơi đặt bàn thờ tổ tiên mà còn là nơi đặt bàn uống nước (một số nhà đặt bàn nước gian bên cạnh) để gia chủ tiếp khách, ngồi thưởng trà với bạn bè hoặc với các bậc cao niên trong làng và khách. Qua đó, chúng ta thấy người dân Hùng Lô rất hiếu khách và coi trọng khách của mình khi mà họ tiếp khách ở gian giữa trong nhà. Trong nhà, bàn tiếp khách được coi là trung tâm để mọi người giao tiếp, nói chuyện gia đình, xã hội với nhau.

Như vậy, nhà gỗ cổ ở Hùng Lô hiện nay còn có nhiều điểm tương đồng so với nhà truyền thống Bắc Bộ, nhưng cũng có nhiều khác biệt so với nhà cổ truyền thống được thể hiện qua kết cấu và giá trị lịch sử, kiến trúc, văn hóa đặc trưng của người dân Hùng Lô lúc bấy giờ.

4. Kết luận

Trên cơ sở nghiên cứu lý luận và lịch sử hình thành, phát triển của làng cổ Hùng Lô gắn với thời kỳ xây dựng các ngôi nhà gỗ cổ. Tác giả đã nghiên cứu khái quát về thực trạng các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô và bước đầu đánh giá các giá trị lịch sử, kiến trúc, văn hóa của các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô. Đó là hệ thống các giá trị: Giá trị lịch sử, kiến trúc; Giá trị cư trú; Giá trị truyền thống, nhân văn; Giá trị kinh tế; Giá trị văn hóa, tâm linh; Giá trị trong quan

hệ cộng đồng, làng xóm; Giá trị phát triển du lịch cộng đồng.

Để khai thác các giá trị lịch sử, kiến trúc, văn hóa các ngôi nhà gỗ cổ tại làng cổ Hùng Lô cần tiếp tục nghiên cứu trên cơ sở phát huy vai trò của cộng đồng, doanh nghiệp và nhà nước để sớm có giải pháp hữu hiệu trong việc bảo tồn, khai thác giá trị các ngôi nhà gỗ cổ ở Hùng Lô phục vụ cho phát triển du lịch của địa phương, hướng tới xây dựng thành phố Việt Trì trở thành “Trung tâm lễ hội về với cội nguồn dân tộc Việt Nam”.

Tài liệu tham khảo

- [1] Đảng Cộng sản Việt Nam (1998). Nghị quyết Trung ương 5 khóa VIII - ngày 16/7/1998 của BCH Trung ương về “Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”.
- [2] Đảng bộ làng cổ Hùng Lô (2016). Lịch sử Đảng bộ làng cổ Hùng Lô (1948-2015).
- [3] Quốc Hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (2001). Luật Di sản văn hóa.
- [4] Quốc Hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (2009). Luật sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Di sản văn hóa.
- [5] Vũ Ngọc Khánh (2004). Làng cổ truyền Việt Nam. Nhà xuất bản Thanh niên, Hà Nội.
- [6] Vũ Tam Lang (1998). Kiến trúc cổ Việt Nam. Nhà xuất bản Xây dựng, Hà Nội.
- [7] Phạm Đình Long, Trần Lâm (2005). Về bộ mái của kiến trúc cổ truyền Việt. Tạp chí di sản Văn hóa, số 3.
- [8] Nguyễn Khắc Tụng (1994). Nhà ở cổ truyền các dân tộc Việt Nam, Tập 1. Hội Khoa học lịch sử Việt Nam, Trung tâm nghiên cứu kiến trúc - Đại học kiến trúc Hà Nội.
- [9] Trần Thành, Trần Lâm (2005). Bộ vì kèo trong kiến trúc cổ truyền Việt. Tạp chí Di sản Văn hóa, số 2.

CURRENT STATUS AND HISTORICAL, CULTURAL VALUES OF THE ANCIENT WOODEN HOUSES IN HUNG LO COMMUNE, VIET TRI CITY, PHU THO PROVINCE

Nguyen Van Van¹

¹*Phu Tho Party Committee's Commission for Organization*

Abstract

Currently, Hung Lo ancient village, Viet Tri city, Phu Tho province has about 50 old wooden houses, dating back over one hundred years, brimming with the typical traditional architectural features of ancient Vietnamese villages. The houses are designed with materials available in nature (mainly wood), and most of them are carved with symbols of dragon, unicorn, turtle, phoenix, cedrus, bamboo, chrysanthemum, apricot. Over a period of hundreds of years, the houses have still retained their original form, and their historical, architectural and cultural values can be exploited for local tourism development. They are a system of values: Historical and architectural values; Traditional and humanitarian values; Economic values; Cultural and spiritual values; Values of relationships in community and village; Values of community tourism development, etc...

Keyword: *Tourism, wooden house.*